

Doğudan Batıya 70. Yaşında Serap Yaylalı'ya Sunulan Yazılar

Editörler
Aydın Erön
Emre Erdan

Doğudan Batıya
70. Yaşında Serap Yaylalı'ya
Sunulan Yazılar

Editörler
Aydın Erön
Emre Erdan

Doğudan Batıya
70. Yaşında **Serap Yaylalı**'ya
Sunulan Yazılar

Doğudan Batıya 70. Yaşında Serap Yaylalı'ya Sunulan Yazılar

Editörler

Aydın Erön
Emre Erdan

Yayımlayan

Şükrü Devrez

Tasarım ve Uygulama

İsmet Filizfidanoğlu

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.

Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara

Tel: 0312 419 85 67 / Sertifika no: 20193

www.bilginkultursanat.com / bilginkultursanat@gmail.com

ISBN: 978-605-9636-70-4

© 2019

Bütün hakları saklıdır

Bu kitapta yayınlanan makalelerdeki bilimsel içerik ve etik ile ilgili tüm sorumluluklar yazarlarına aittir.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Baskı:

Matsa Basımevi

İvedik O.S.B., Matbaacılar Sitesi 1514. Sokak No: 42

Yenimahalle/ANKARA

Telefon: 0312 395 20 54 Faks: 0312 395 20 54

Doğudan Batıya
70. Yaşında **Serap Yaylalı**'ya
Sunulan Yazılar

Editörler
Aydın Erön
Emre Erdan

ÖNSÖZ

Eşimin armağan kitabına önsözü benim yazmam istendi; Kişi için önsöz yazmak zordur; ancak yazmam gereken herhangi birisi değil eşimdi. O nedenle ben kendisi için ne yazacağımı açıkçası bilemedim. Söylenecek o kadar çok şey var ki hangisini yazayım.

Kendisiyle bizim hayat yolculuğumuz 1972 yılında başladı. O sene ben 1416 sayılı yasaya göre yurt dışında eğitim gördüğüm için zorunlu görevle İzmir Arkeoloji Müzesine atandım. Bazı işlerim nedeniyle İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü rahmetli Dr. Nezih Fıratlı'nın yanında idim, kendisiyle ilk kez orada karşılaştım. İstanbul'daki tesadüfi bir karşılaşma sonrasında yolumuz İzmir'de yine keşişti. O zamanlar kendisi Manisa Arkeoloji Müzesinde görevdeydi. Müzedeki arkadaşlarla zaman zaman çevredeki müzelerle ziyaretler yapıyorduk; bunlardan biri de Manisa'ya oldu. Orada ziyaretçileri olarak hoş karşılandık ve döndük. Daha sonra ben vatani görevimi yapmak üzere Nisan 1973 yılında İzmir'den ayrıldım. Daha sonra başka bir karşılaşmamız olmadı.

Vatani görevim Kıbrıs barış harekâtı nedeniyle biraz uzatıldı, bir ay da iznim yandı. Sonrasında ben 1974 yılı kasım ayında Erzurum Atatürk Üniversitesinde göreve başladım. Arkeoloji Bölümü yeni kurulduğu için yeterli çalışma ortamı oluşmamıştı; tüm arkadaşlar birlikte bölüm için bir şeyler yapmaya çalışırken daha önceden tanıştığımız için kendisine bir kart yazıp halimden şikâyetlerde bulundum. Cevap geldi, babası subay olduğu için bir zamanlar Erzurum'da bulduklarını ve oraların güzelliğinden bahsediyordu. 1975 yılı yaz aylarında doçentlik tezim için malzeme toplamak için İzmir'e müzeye uğradım. Arkadaşlarla sohbet ederken kendisi idari işlerle ilgili bir zarfı almak için oraya geldi. Tesadüfler üst üste gelince bende de daha önceden oluşan düşünceler kafamı kurcalamaya başlamıştı. Oradaki arkadaşlardan biri kendisine bak sana talip geldi gibi beyanda bulundu ve geçtik. Sonra ben düşünüp taşınıp müzede konuşulan şakanın gerçek olduğunu söyledim ve düşünmesi için süre verdim. Daha sonra annesi ve ablası ile konuştuktan sonra karar verebileceğini söyledi. Bütün bunlardan başarıyla geçtikten sonra aynı yılın Aralık ayında evlendik.

O yıl, yirmi yıl kadar süren Erzurum maceramız başladı. Güzel, fakat zor yıllar geçirdik. Ben, 1979 yılında doçent oldum. Kendisi bu arada sıkıntılı dönemlerin ardından müze müdürü oldu ve bu arada yüksek lisans yaptı. Mutlu bir şekilde müze müdürlüğü yaparken ortam onun daha fazla kalmasına uygun olmadığı için üniversiteye araştırma görevlisi olarak atandı ve bu arada doktora çalışmalarını tamamladı.

1994 yılında benim Aydın Adnan Menderes Üniversitesine dekan olarak atanmam sonrasında Aydın'a yerleştik. Bu arada kendisi doçent ve profesörlük gibi akademik aşamaları başarıyla geçerek, çocuklarımızın ilgiye en çok ihtiyaç duydukları zamanda hem bir anne, hem de bir öğretmen gibi onların eğitimi ile olağan üstü bir gayretle uğraştı ve onların iyi bir eğitim görmeleri konusunda da başarılı oldu.

Eşim sadece büyük idealler peşinde koşup, başaramadığı zaman umudunu yitiren birisi değildir. Onun için, yaptığı işin çok küçük veya büyük olması değil, ısrarlı doğru yöntemlerle çalışarak, küçük adımlarla kabul edilebilir bir başarı olması önemlidir. Doğru sonuca ulaşırsa dahi çalışmasını hemen bitirip bir kenara atmaz, yine de sorgulamaya devam eder. Önemli olan yaptığı işin doğruluğuna önce kendisi inanacak, sonra diğerleri...

Kendisi sadece iyi bir bilim insanlığı ve anne olmak yanında çok da sosyal birisidir. Tanıştığı ve tanıdığı kişilerle de sürekli iletişim halindedir. Arandığı zaman da son derece mutlu olur. Bunların sonucu da sosyal çevresinin çok geniş olmasıdır. Kısacası eşim, Serap Yaylalı benim için budur. Yazdıklarım onun ve ilişkilerimizin kısacık bir özetidir.

Prof. Dr. Abdullah YAYLALI

Aydın-2019

EDİTÖRLERDEN

Elinizde tuttuğunuz eser, sırasıyla 2000 ve 2003 yıllarında kapısından girdiğimiz Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü emekli öğretim üyesi ve uzun yıllar bölüm başkanlığı görevini sürdürmüş hocamız Prof. Dr. Serap Yaylalı adına, oluşumuna küçük de olsa katkıda bulunduğumuz vefa borcumuzdur. Hocamızla gerek akademi gerekse Tralleis ve Çakırbeyli-Küçüktepe Höyük kazıları aracılığıyla arazi çalışmalarında uzun yıllar geçirme fırsatına sahip olduk. Beraber geçirdiğimiz yıllar boyunca, müze müdürlüğünden, üniversiteye uzanan yolda, akademik ve idari tecrübelerini bizlere büyük bir şevkle aktaran hocamızın anlatı ve öğretilerinin değerini bugünlerde daha iyi anlıyoruz...

Prof. Dr. Serap Yaylalı onuruna oluşturulan bu armağan kitabı, kuşaklar bütünleşmesini sağladığı için mutluyuz. Çalışma içerisinde Prof. Dr. Serap Yaylalı'nın dostları, meslektaş ve öğrencilerinin birbirinden değerli çalışmaları yer almakta, her bir eser Anadolu Arkeolojisi'ne alanında önemli katkılarda bulunmaktadır. Armağan kitabı vesilesiyle çalışmaya katkıda bulunan bilim insanları adına hocamız Prof. Dr. Serap Yaylalı'ya mutlu, huzurlu ve sağlıklı bir ömür diler, dokunduğu ve hayatını değiştirdiği her bir öğrencisi adına teşekkür ederiz.

Aydın ERÖN - Emre ERDAN

Aydın-2019

İÇİNDEKİLER

Pedesa Açık Hava Kutsal Alanı	1
Adnan Diler-Serap Topaloğlu	
Sinop Müzesi Geç Antik Çağ Cam Bilezikleri	17
Akın Temür-Fevziye Eker	
Orta Kazakistan'ın (Saryarka) Tarihi Coğrafyası	35
Ali Yalçın Tavukçu-Sergazy Sakenov	
Stratonikeia Gymnasion Propylon Kilisesi Opus Sectile Zemin Döşemesindeki Bozulmalar ve Malzeme Özellikleri	49
Ali Yaşar-Bilal Söğüt	
Erken Tunç Çağ'da Geçiş Noktasındaki Kilit Bölge: İç Kuzybatı Anadolu ve Kültürel Kimlik Tanımı	65
Asuman Kapuci	
Konsol Frizli Roma İmparatorluk Dönemi Tapınakları Üzerine Gözlemler	81
Aydın Erön	
Coğrafyanın Güneydoğu Anadolu MÖ 5-3. Bin Yerleşim Sistemlerine Etkisi	103
Ayşe Tuba Ökse	
Palmye'nin Sembolik Anlamı ve Antik Dönem Sanatına Yansıması	123
Banu Yılmaz	
Grek ve Roma Dünyasında İris (Süsen) Bitkisi	139
Bilge Yılmaz Kolancı	
Lidya Bölgesi'nde Bir Frig Kaya Mezarı: Karaköy Deliktaş Kaya Mezarı	151
Celal Şimşek-M. Tuncay Özdemir	
Neonteikhos Terrakottaları	167
Emel Dereboylu Poulain	
Tisna'nın Nehir Tanrısı: Tisnaios	203
Emre Erdan	
Hellenistik Dönem Yönetici Kültünün (Ruler Cult) Ortaya Çıkışı ve Simgeleri	219
Fatma Bağdatlı Çam	
Oryantalist İmgeler Açısından Cenevrelî 'Türk Ressam' Jean-Étienne Liotard	231
Hacer Sibel Ünalın	
İstanbul Büyükçekmece Lagünü'nde Jeoarkeolojik Bulgular Işığında "Kesici Sürtme Taş Aletler"	261
Hakan Kaya-Ayberk Enez-Şengül Aydıngün-Oktay Özdemir	
Türk Kültüründe Kurgandan Türbeye Dönüşen Mezar Geleneği ve Bayburt Dede Korkut Türbesi	277
Haldun Özkan-Süleyman Çiğdem	

Parthenostan Gynaikosa Geçiş Ritüeli ve Mitolojik Bir Figür Olarak Daphne.....	295
Hüseyin Üreten	
Doğu Anadolu – Kuzeybatı İnan Kura-Aras Halklarının Sosyal Yapısına Dair; Ölü Gömme Verileri Üzerine Gözlemler	319
Mehmet Işıklı-Umut Parlıtı-Parisa Teimourpour Torabı	
Urartu Mimarisinde Taş Işçiliği	337
Mehmet Karaosmanoğlu	
Akhisar, Karahöyük Dağı Yüzey Araştırması Kapsamında İncelenen Çamaltı II Mevkii ve Lydia Seramikleri	351
Merve Sultan Çakan	
Myrina ve Gryneion Antık Kentleri 2018 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması (Mygar) Çalışmaları (4. Sezon)	361
Murat Çekilmez	
Gotlar Efes ve Magnesia Önünde	385
Mustafa Büyükkolancı	
Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri Işığında Abdullah Paşa Sebili.....	395
Mükerrem Kürüm	
Tisna-Sarıkale Tepe Kaya Mezarı.....	421
Nihan Aydoğmuş	
Zeytinliada Kera-Panagia Baitylos’u.....	439
Nurettin Öztürk-Berna Kavaz Kındığılı-Gencay Güloğlu	
Batı Anadolu Aşağı Büyük Menderes Havzası ETÇ Köy Yaşamından Kesit: Çakırbeyli-Küçüktepe Höyük	453
Özlem Tütüncüler Bircan	
Gökhöyük Akhaimenid Kaseler	465
Ramazan Gündüz	
M.Ö. 9. Bin Yıl Sonunda Girmeler Mağarası	485
Turan Takaoğlu-Taner Korkut	
Denizli Ovası’nda İthal Bir Grup: Kırmızı Astarlı, Parlak Perdahlı, Motifli Saklı Astar Bezemeli Seramik	501
Umay Oğuzhanoğlu	
Greko Roman Gastronomisini Deneyimlemeye Yönelik Bir Tur Önerisi	511
Vedat Acar-Kağan Karaosmanoğlu	
Son Dönem Kazılılarıyla Tanımlanan Yeni Bir Yapı: Alabanda Doğu Hamamı.....	531
Zerrin Aydın Tavukçu- Mesut Ceylan-Sinem Coşkun-Kasım Eker	
XIX. Yüzyıl Erzurum Çeşmeleri	547
Zerrin Köşklü	

Prof. Dr. Serap YAYLALI

Kişisel

Doğum Yeri ve Tarihi: Muğla, 02.09.1949.

Uzmanlık Alanı: Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi.

Yabancı Dil: İngilizce, Almanca.

İlköğretim: Yenimahalle Öğretmen Kubilay İlkokulu, Ankara, 1960.

Ortaöğretim: Karşıyaka Kız Lisesi, İzmir, 1966.

Lisans: Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, ANKARA 1971. Lisans Tezi: “Boyalı Frig Seramiği” (Danışman, Prof. Dr. Tahsin Özgüç)

Y. Lisans: Arkeoloji ve Sanat Tarihi, Atatürk Üniversitesi, ERZURUM 1986. Yüksek Lisans Tezi: “Erzurum Müzesi’ndeki Urartu Bronz Kemerleri” (Danışman, Prof. Dr. Fahri Işık)

Doktora: Arkeoloji ve Sanat Tarihi, Atatürk Üniversitesi, ERZURUM 1993. Doktora Tezi: “İ.Ö.II Bin Doğu Anadolu Boyalı Seramiği” (Danışman, Yrd. Doç. Dr. Nurettin Koçhan)

Yrd. Doç. Dr: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü AYDIN, 1995-2003.

Doç. Dr: Arkeoloji Bölümü, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, AYDIN. 28 Nisan 2003-2008.

Prof. Dr. Arkeoloji Bölümü, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, AYDIN. 23.12.2008-2017.

Emekli: 2017.

Görevleri

Lisan Bilir Devlet Memuru: Ankara Telefon Başmüdürlüğü, Milletlerarası Servisi 1970-1971.

Arkeolog: Kültür Bakanlığı, Bergama Müzesi Müdürlüğü 1971-1972.

Arkeolog: Kültür Bakanlığı, Manisa Müzesi Müdürlüğü 1972-1973.

Arkeolog: Kültür Bakanlığı, İzmir Müzesi Müdürlüğü 1974-1975.

Arkeolog: Kültür Bakanlığı, Erzurum Müzesi Müdürlüğü 1976-1981.

Müdür: Kültür Bakanlığı, Erzurum Müzesi Müdürlüğü 1981-1991.

Koruma Kurulu Büro Müdür Vekili: Kültür Bakanlığı, Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını

Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü 1984-1987.

Bakanlık Temsilci Üyesi: Kültür Bakanlığı, Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 1987-1991.

Kültür Bakanlığı Sorumlusu: Japonya'nın Osaka, Fukuoka ve Şimonese kentlerinde açılan "Topkapı Sarayı Hazineseleri-Osmanlı Medeniyeti'nin Haşmeti" başlıklı sergide görev alınmıştır. 1988-1989.

Öğretim Görevlisi: Erzurum Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü 1991-1994.

Bölüm Başkanı: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü.1995-2000.

Yrd. Doç. Dr: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü 1995-2003

Doç. Dr: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü 28 Nisan 2003-2008.

Koruma Kurulu Üyesi ve Başkanı: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Muğla Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 2000-2005.

Bölüm Başkanı: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü. 2004-2006.

Koruma Kurulu Üyesi: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aydın Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu. 2006-2009.

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü. 10.04.2007-17.10.2007.

Arkeoloji Bölüm Başkanı: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü. 01.05.2008-2017.

Akademik Bilim Kurulu Üyelikleri

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, 2. Uluslararası Bir Bilim Kategorisi Olarak "Kadın" Edebiyat, Dil ve Kültür Çalışmalarında Kadın Sempozyumu, 2010.

Akademik Bilimsel Danışmanlık

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2010._

Kazı Çalışmaları

Katıldığı Kazılar

1974 Elmalı Semayük Kazısı (Prof. Dr. M. Mellink Başkanlığında)

1987 Erzurum Sos Höyük Kazısı (Atatürk Üniversitesi-Erzurum Müze Müdürlüğü iş birliğinde)

1988-1991 Kyzikos Kazısı (Prof. Dr. Abdullah Yaylalı Başkanlığında)

2006-2008 Tralleis Kazısı (Prof. Dr. Abdullah Yaylalı Başkanlığında)

Yürüttüğü Kazılar

1986 Muş İli, Malazgirt İlçesinde Kurtarma Kazısı (Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görevlendirmesi ile).

1987 Erzurum İli, Merkez İlçesinde Kurtarma Kazısı (Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görevlendirmesi ile).

1988 Erzurum İli, Dumlu İlçesi, Yeşilyayla Köyü'nde Ermenilerce Yapılan Katliamla İlgili Toplu Mezar Kazısı (Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görevlendirmesi ile)

1989-1990 Bayburt İli, Aydıntepe İlçesi, Yeraltı Şehri Kazısı (Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görevlendirmesi ile).

2014 Aydın İli, Koçarlı İlçesi, Çakırbeyli Köyü'nde, Müze Müdürlüğü Başkanlığı'ndaki Küçüktepe Höyük kazısını bilimsel danışman olarak yürütmüştür.

2015 Aydın İli, Koçarlı İlçesi, Çakırbeyli Köyü'nde, Müze Müdürlüğü Başkanlığı'ndaki Küçüktepe Höyük kazısını bilimsel danışman olarak yürütmüştür.

2016 Aydın İli, Koçarlı İlçesi, Çakırbeyli Köyü'nde, Müze Müdürlüğü Başkanlığı'ndaki Küçüktepe Höyük kazısını bilimsel danışman olarak yürütmüştür.

2017 Aydın İli, Koçarlı İlçesi, Çakırbeyli Köyü'nde, Müze Müdürlüğü Başkanlığı'ndaki Küçüktepe Höyük kazısını bilimsel danışman olarak yürütmüştür.

2018 Aydın İli, Koçarlı İlçesi, Çakırbeyli Köyü'nde, Müze Müdürlüğü Başkanlığı'ndaki Küçüktepe Höyük kazısını bilimsel danışman olarak yürütmüştür.

Aldığı Teşekkürler

19.06.1987 tarihinde yapılan bir ihbarın değerlendirilmesi sonucunda Erzurum Müzesi'ne kazandırılan eserler üzerine Erzurum Valisi tarafından verilen takdirname.

07.10.1988 tarihinde Erzurum merkez Dumlu Bucağı, Yeşilyayla Köyündeki toplu mezar kazısı nedeniyle Erzurum Valisi tarafından verilen takdirname.

Yayımlar

A-Uluslararası Yayınlar

Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleleri

S. Yaylalı, "An engraved pithos from the Erzurum Museum", *Istanbul Mitteilungen* 51, (2001), 139-161.

S. Yaylalı, "Observations on the teapots from Bakla Tepe in Western Anatolia", *Ancient Near Eastern Studies* Vol. XXXIX, (2002), 113-140.

S. Yaylalı, "Beobachtungen Über Die Bronzenen Ziegenfiguren Im Museum Erzurum", W. Bachmann (ed.), *Musikarchäologie Anatoliens, Deutsches Archeologische Institut*, Berlin, (2002), (baskıda).

S. Yaylalı, "An Old Babylonian Cylinder Seal from Daskyleion in northwestern Anatolia". *Ancient Near Eastern Studies* Vol: XLII, (2005), 299-311.

Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitabında (Proceedings) Basılan Bildirileri

S. Yaylalı, "Aşağı Büyük Menderes Havzası ve Neolitik Kültürü", *Birinci Uluslararası Aşağı Büyük Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, 15-16 Kasım 2001, Söke-Türkiye, (2002), 147-157.

A. Yaylalı – S. Yaylalı vd, "2006 Yılı Tralleis Kazıları", *29. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, Ankara, (2008), 555-578.

A. Yaylalı – S. Yaylalı vd "2007 Yılı Tralleis Antik Kenti Kazı Çalışmaları", *30. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt*, Ankara (2009), 17-40.

A. Yaylalı – S. Yaylalı vd., "2008 Yılı Tralleis Antik Kenti Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", *31. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2 Cilt*, Ankara (2010), 375-385.

Y. Akkan- S. Yaylalı - Ö. Tütüncüler - E. Erdan, "Çakırbeyli-Küçüktepe Höyük 2014 Yılı Kazı Çalışması", *37. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu*, 11-15 Mayıs 2015, (2016) .

S. Yaylalı – Y. Akkan – Ö. Tütüncüler Bircan – E. Erdan, 2018, "Çakırbeyli-Küçüktepe Höyük 2015-2016 Çalışmaları", *39. Kazı Sonuçları Toplantısı*, (39. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 22-26 Mayıs 2017, Bursa), C. 1, 113-131.

Uluslararası Kitaplar veya Kitaplarda Bölümler

S. Yaylalı, "Muğla Prehistoryası: Paleolitik Dönemden Erken Tunç Çağı Sonuna Kadar", *Anadolu Arkeolojisine Katkılar: 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar*, (Editör: Turan Takaoğlu), 1-20, İstanbul (2006).

S. Yaylalı - Ö. Tütüncüler, 2014, *Milet Müzesi Kesici Sürtme Taş Aletlerinden 'Baltalar'*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

B-Ulusal Yayınlar

Ulusal Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleleri

S. Yaylalı, "Erzurum Müzesindeki Bronz Keçi Figürleri Üzerine Gözlemler", *Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi V*, 19-31, (1997).

S. Yaylalı, "Erzurum Müzesi'nden Graffitto Bezeli Küp", *Olba III*, (2000), 143-170.

S. Yaylalı, "Erzurum Müzesindeki Kapaklı Bir Çömlekcik", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı 103/104, (2001), 8-14.

S. Yaylalı - E. Akdeniz, "Afrodisias Müzesindeki Karahisar Buluntuları", *Olba VI*, (2002), 1-40.

S. Yaylalı, "Silindir Mühür Baskılı Bir Küp Üzerine Gözlemler", *Anadolu Araştırmaları XVI*, (2002), 571-590.

S. Yaylalı, "Yatağan Küpasar Erken Tunç Çağı Mezarlığı", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı 126, (2008), 1-10.

S. Yaylalı, "Pedasa'dan Demir Çağı'na Ait Üç Ayaklı Çömlek", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı 127, (2008), 39-44.

S. Yaylalı, “Bodrum Peynirçiçeği Mağarası”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı 128, (2008), 1-10.

S. Yaylalı, “Göz İdoller ve Pirot Höyük Örneği”, *CEDRUS: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi*, vol. II, 1-26, (2014).

Ulusal Kitaplar veya Kitaplarda Bölümler

S. Yaylalı, “Doğu Anadolu Erken Tunç Çağı Kültürü”, *Doğudan Yükselen Işık. Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı*, İstanbul (2007),165-187.

S. Yaylalı “Çine Arıcılık Müzesi’nin Müzecilik Açısından değerlendirilmesi: Öneriler”, *Çine Arıcılık Müzesi Çalıştay ve Panel Bildirileri*, Çine (2010), 32-34.

S. Yaylalı - E. Akdeniz, “Prehistorik Çağlarda Aydın ve Çevresi”, *Aydın Kent Tarihi*, (2013).

S. Yaylalı - E. Akdeniz, “Protohistorik Çağlarda Aydın ve Çevresi”, *Aydın Kent Tarihi*, (2013).

S. Yaylalı - E. Akdeniz, “Karia’nın Bilinen Bazı Halkları Pelasglar, Karlar, Lelegler”, *Aydın Kent Tarihi*, (2013).

S. Yaylalı - E.Akdeniz, “Aydın ve Çevresinde Son Tunç Çağının Bitişi-Demir Çağının Başlaması”, *Aydın Kent Tarihi*, (2013).

Yönettiği Doktora Tezleri

A. Kuru, Seyitömer Höyük Erken Tunç Çağ III Seramiğinin Batı Anadolu Erken Tunç Çağı’na Katkıları, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016

E. Erdan, Demir Çağ ve Sonrası Batı Anadolu’da Frig Kültür Etkileri, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Yönettiği Yüksek Lisans Tezleri

B. Ö. Yağan, İÖ 1.Binyılda Anadolu’nun Boya Bezemeli Tümülüs Geleneği, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2017.

L. Karadeli, Yeni Bir Hitit Kenti: Kuşaklı – Sarissa, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

N. Akıllı, Anadolu Erken Tunç Çağ Mezarlıklar Kataloğu ve Ölü Hediye İşığında Dönemin Sosyal Yapısı, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

P. Dönertaş, Arkeolojik Sit Alanlarının Tespiti, Tescili, Korunması ve Yapılan Uygulamalar Doğrultusunda: Eskiypar Höyüğü, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

G. Güloğlu, Biranın Doğuşu ile Anadolu Kültür Tarihindeki Yeri ve nemi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

G. Çetinkaya, M..3. Binyılın Başlarından M.. 1. Binin Ortalarına Kadar Anadolu Arabaları, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

H. Korkmaz, İ. II. Binyıl Orta Anadolu Pişmiş Toprak Gaga Ağızlı Testileri, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Yurt Dışı Yüksek Lisans (M.A.) Tez Jüri yeliği

1- Avustralya-Melbourne Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Classical Studies and Archaeology Bölümünde Prof. Jaynie Anderson tarafından yönetilen, Suzanne Rogers'in hazırladığı "Anthropomorphic Figurines of the Neolithic and Chalcolithic Near East" konulu yüksek lisans tezi.

2- Avustralya-Melbourne Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Classical Studies and Archaeology Bölümünde Prof. Dr. Anthony Sagona tarafından ynetilen, Joanna Sally Mary Richmond'un hazırladığı "Textile Production in Prehistoric Anatolia: A Study of Three Early Bronze Age Sites" konulu yüksek lisans tezi.

3-Avustralya-Melbourne Üniversitesi, Gzel Sanatlar Fakültesi, Classical Studies and Archaeology Blmnde Prof. Dr. Christopher Mackie tarafından ynetilen, Marlya Dearne Kerry'nin hazırladığı "Hurrian Language: looking at the linguistic methodology used to determine whether it is a Indo-European language or not" konulu yüksek lisans tezi.

LİDYA BÖLGESİ'NDE BİR FRİG KAYA MEZARI: KARAKÖY DELİKTAŞ KAYA MEZARI

Celal ŞİMŞEK* - M. Tuncay ÖZDEMİR*

Giriş

Çalışma konusunu oluşturan kaya mezarı, Denizli İli sınırları içinde Buldan ve Güney ilçelerine 38 km, Tripolis antik kentine ise yaklaşık 40 km mesafededir. Antik coğrafyada kaya mezarının bulunduğu alan, Lidya Bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Deliktaş Kaya Mezarı, Buldan İlçesi Karaköy Mahallesi'nde olup güneyinde Çataltepe, batısında Sarısu deresi bulunur (Fig. 1-2). Bulduğu mevkiden dolayı yörede yaşayanlar tarafından “*Deliktaş Kaya Mezarı*” olarak isimlendirildiğinden mezar aynı isimle ele alınmıştır. Mezarın cephesi genel olarak iyi korunmasına rağmen, mezar odası içinde yer alan ölü yataklarının tamamına yalını definiciler tarafından tahrip edilmiş ve mezar kapısı da kayıptır.

Deliktaş Kaya Mezarı ilk kez Denizli Kültür Envanteri çalışmalarında kısaca tanıtılmış¹ olup Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararıyla tescil edilerek koruma altına alınmıştır².

Deliktaş Kaya Mezarı'nın etrafında başka bir mezara veya yerleşim izine rastlanılmamıştır. Yakın çevrede ise daha çok küçük köy yerleşimleri (Demos) olup batısında Philadelphia (Alaşehir), doğusunda Aetos (Derbent)³, Sala (Güney)⁴ ve güneyinde Tripolis (Yenicekent) antik kenti yer almaktadır⁵ (Fig. 1). Özellikle bölgede Tripolis'in doğu yakınında Hamambükü ve güneydoğusundaki Akkaya mevkiinde yer alan höyüklerde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında elde edilen veriler, bu bölgedeki yerleşimlerin Bakır Çağı'na kadar gittiğini göstermektedir⁶.

Deliktaş Kaya Mezarı'nın Mimarisi:

Deliktaş Kaya Mezarı yaklaşık 7 m yüksekliğindeki tek parça kaya kütesinin kuzey

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Denizli, csimsek@pau.edu.tr

** Öğr. Gör., Pamukkale Üniversitesi, Buldan MYO, Mimarlık ve Şehir Planlama, Mimari Restorasyon Bölümü, Buldan/Denizli, mtuncayo@pau.edu.tr

¹ Zolan 2014, 109; Daldaban vd. 2001, 57; Baysal 2016, 126.

² Eser Karaköy Frig Mezarı adıyla İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 15.05.1999 tarih ve 1999 sayılı kararıyla, I. Derece Arkeolojik Sit olarak koruma altına alınmıştır (Baysal 2016, 126).

³ Daldaban vd. 2001, 57.

⁴ Daldaban vd. 2001, 71.

⁵ Söz konusu antik kentlerin kaya mezarına olan uzaklıkları 30-40 km arasında değişmektedir.

⁶ Duman 2013, 180.

cephesinde yer almaktadır (Fig. 2-7). Yerden ulaşılamayan mezarın, toprak seviyesinden 5 m yükseklikte girişi bulunmaktadır. Bu sayede mezar odasına kolayca erişim de engellenmiştir. Mezarın oyulduğu kaya cephesi yontularak düzleştirilmiş olup ön cephesi kaya kütlesi içine 0,50 m daha derin işlenmiştir (Fig. 7-10). Bu yönüyle Deliktaş Kaya Mezarı, özellikle Frigya Bölgesi'nde yer alan ve kaya cephesi düzeltilerek yapılan tapınak cepheli mezarlara benzemektedir⁷. Bu cephe tipolojisi Likya Bölgesi'nde de yaygın olduğu üzere, ahşap mimarının taşla yansıtılması şeklindedir⁸. Mezarın yüzeyi üçgen alınlıklı bir tapınak cephesini yansıtmaktadır. 0,50x0,90 m ölçülerindeki dikdörtgen mezar giriş cephesinin üç kenarı, 0,07 m genişliğinde çerçeve içine alınmış olup ahşap bir kapının söve ve lentosu şeklinde detaylandırılarak verilmiştir (Fig. 9-12). Deliktaş Mezarı, mezar odalarının girişlerinde döner kapı olarak da ifade edilen⁹, açılıp kapanabilen bir kapı sistemine ya da açılıp kapanan kapıya ait mil yuvasına sahip değildir. Bu düzenleme mezar odasının dikdörtgen plaka şeklinde taş bir kapakla kapatıldığını göstermektedir. Buna dair eşik altında dikdörtgen şeklindeki kapak taşının yerleştirilmesi için yuva açılmıştır (Fig. 8, 16-17). Mezarın üçgen alınlığı ahşap mimari etkisiyle orta dikmeli olarak yapılmıştır. Bu uygulama ile mezar cephesinde üst çatı sisteminin iki yana eğimli beşik-kırma çatılı olduğu yansıtılmıştır. Üçgen alınlıkta orta dikmenin ucu yukarı bakan kabartmalı bir ok şeklinde işlenmiştir. Bunun her iki yanında orta dikmeye doğru yönelmiş şekilde antitetik olarak profilden birer yırtıcı kuş (kartal) betimlemesi yapılmıştır (Fig. 9-12).

1,80 x 1,40 m ölçülerindeki mezar odasına, 0,52 m derinliğine sahip bir eşik olduğu girişle ulaşılmaktadır (Fig. 8). Dikdörtgen planlı oyulan mezar odasında, girişin her iki yanında, günümüze sadece güneydoğu ve güneybatı köşelerinde bir kısmı korunabilen ölü yatakları (kline) bulunmaktadır. Yataklar duvarlara bitişik olan ana kayadan oyularak yapılmış ve girişe göre genişlikleri ayarlanmıştır (Fig. 13-15). Çünkü girişe doğru mezar odası genişliği biraz daralmaktadır. Klinelerin daha önceden kaçakçılar tarafından tahrip edilmelerinden dolayı genişlikleri tam alınmamaktadır. Takip edilebilen izlerinden yatakların, mezarın arka duvarında 0,52 m genişliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Mezar odası içinde iki ölü yatağı arasında yaklaşık 0,30-0,35 m genişliğinde dikdörtgen gezinti alanı bırakılmış olmalıdır (Fig. 8, 10, 13, 15). Gezinti alanı aynı zamanda ölü yataklarından daha aşağıda oyularak nem ve yağmur sularının ölü yataklarına ulaşması da engellenmiştir. Eşik seviyesinden aşağıda olan mezar zemininin tahrip edilmiş olmasından dolayı ölü yataklarının yüksekliği tespit edilememiştir. Mezarın üst bölümü beşik çatılı ancak kaba olarak oyulmuştur. Yan duvarların iççiliği ise daha düzgün ve özenlidir. Mezar odasının arka duvarının ortasında ve güneydoğu köşesinde kazıma olarak yapılmış iki silmeli plaster işlenerek üzerine üçgen alınlık yerleştirilmiştir. Bir nevi bu sistemle taklidi olarak ahşap çatıyı taşıyan yine ahşap dikme etkisi verilmiştir (Fig. 13-14). Mezar girişinin iç duvarı ise sade bırakılmıştır. Girişin ön kısmında 0,50 x 0,15 m ölçülerinde ve 0,20 m derinliğinde dikdörtgen bir hazne yapılmış olup bunun orta kısmında 0,20 m uzunluğunda akıtma kanalı bulunmaktadır (Fig. 8, 16-17). Bu hazne

⁷ Frigya Bölgesi açık hava tapınakları cephesi için bkz. Algan-Ongar 1998.

⁸ Çevik 2015, 163-187, 234-245, 254, 281-283, 296, 304, 366-367, 410-411, 474-475, 520-521.

⁹ Polat 2018, 266.

ve kanal, mezar kapak taşının alt kısmında ve giriş genişliğinde oluşuyla, sunu çanağı olarak kullanılmasının yanı sıra, yağmur sularını toplayıp önündeki kanal vasıtasıyla da dışarı vererek, mezarın içine su girmesini de önlemiştir.

Cephe Düzenlemesi:

Deliktaş Kaya Mezarı gibi Frig kaya mezarlarının¹⁰ cephesi tapınak şeklinde olup aynı zamanda bunların bazıları kabartmalarla da süslenmiştir (Fig. 6, 9-11). Bunlar içinde özellikle Eskişehir sınırları içerisinde Hamam kaya mezarı¹¹, Midas Kenti Piramit Mezarı¹², Afyonkarahisar Yılan Taş Mezarı'nın¹³ cephe kabartmaları sayılabilir. Afyonkarahisar Köhnüş Vadisi'nde yer alan Aslan Taş Mezarı'nda orta dikmenin her iki yanında birer aslan kabartması yer alır¹⁴. Karacakaya Gelin Kız Mezarı dikdörtgen mezar girişi, dış yüzde kabartma olarak yapılmış üçgen alınlığa sahiptir¹⁵. Özellikle Köhnüş 5 no.lu mezar¹⁶, Pişmiş Kale¹⁷ ve Yapıldak Asar Kaya Mezarı¹⁸, cephelerinin üçgen alınlıklı işlenmesiyle, Deliktaş Kaya Mezarı ile yakın benzerlikler göstermektedir. Yapıldak Asar Kaya Mezarı, üçgen alınlık ve kapı çerçevesinin kabartmalı işlenen söve

¹⁰ Phrygia kaya mezarları ile ilgili olarak W. M. Ramsay, Küçük Asya'nın belirli bölümlerini ve Phrygia'yı 1881-1907 yılları arasında çeşitli dönemlerde ziyaret etmiş ve çalışmalarını yayınlamıştır (Ramsay 1882a; Ramsay 1882b; Ramsay 1888; Ramsay 1889). E. Akurgal, 1955 yılında Phrygia sanatıyla ilgili çalışmasını yayınlamıştır (Akurgal 1955). F. Prayon Frig sanatıyla ilgili yaptığı monografide kronolojik tartışmalarda bulunmuştur (Prayon 1987). F. Işık, Frig anıtlarının özellikle Urartular'dan etkilendiği konusunda çeşitli çalışmalar yapmıştır (Işık 1995; Işık 2003). V. Özkaya, Frig diniyle ilgili çalışmalar yapmıştır (Özkaya 1995; Özkaya 1996a; Özkaya 1996b; Özkaya 1997; Özkaya 1999). T. Tüfekçi Sivas, 1997 yılında tamamladığı, *Sivas, Eskişehir-Afyonkarahisar-Kütahya İl Sınırları İçindeki Phryg Kaya Anıtları* isimli doktora çalışmasını 1999 yılında yayınlamış ve ardından konuyla ilgili yayınlar yapmıştır (Tüfekçi Sivas 1999; Tüfekçi Sivas 2002a; Tüfekçi Sivas 2002b; Tüfekçi Sivas-Sivas 2005; Tüfekçi Sivas 2008). T. Tüfekçi Sivas, 2001 yılından sonra ekibiyle birlikte Eskişehir ve çevresinde yapılan çalışmalara devam etmiş ve yaptığı tespitleri yayınlamıştır (Sivas 2003; Tüfekçi Sivas-Sivas 2003; Tüfekçi Sivas-Sivas 2004).

¹¹ Hamam kaya mezarı girişinin altında oluşturulan pürüzsüz bir panele kabartma işlenmiştir. Fakat yoğun tahribattan dolayı günümüzde figürler anlaşılammaktadır. Bu kabartma W. M. Ramsay tarafından iki at arasındaki mücadele (Ramsay 1889, 166), C. H. E. Haspels tarafından ise panelin solunda bulunan sağ tarafına dönmüş bir adam ve hayvan arasındaki mücadele olarak yorumlanmıştır (Haspels 1971, 113, Fig. 90).

¹² Haspels 1971, 127. Ayrıca mezarın düzleştirilmiş sol yüzeyinde hayvan kabartması yer alır (Sivas 2012, 262, Fig. 5-6).

¹³ Haspels 1971, 118, Fig. 132; Sivas 2012, 262, Fig.12.

¹⁴ 11 m yüksekliğindeki bir kaya kütesinin kuzey cephesinde iki dişi aslan yüz yüze durmaktadır (Akurgal 1955, 36; Haspels 1971, 118-119, Fig. 131-134). W. M. Ramsay, bu iki aslanın Mykeneia'daki Aslanlı Kapı'yı hatırlattığını söyler (Ramsay 1882a, 19). Ç. Şahin, diğer bilim insanlarının aksine Aslan Taş mezarının Frig değil Hitit mezarı olduğuna değinmiştir (Şahin 1995, 151-156).

¹⁵ Tüfekçi Sivas-Sivas 2005, 38, Lev. 7, Res. 35-36.

¹⁶ Haspels 1971, 120, Fig. 535; Ersöz 2006, 154.

¹⁷ Haspels 1971, 128, Fig. 541:6; Ersöz 2006, 154.

¹⁸ Ramsay 1882a, 28; Haspels 1971, 115, Fig. 118-119; Ersöz 2006, 32, Sivas 2012, 262, Fig. 11-12; Vassileva 2012, 244, Fig. 3; Algan-Ongar 1998. 68-69.

ve lentolu yapılmasıyla bir tapınak cephesini anımsatmaktadır. Üçgen alınlığın her iki yanında ortadaki dikmeye doğru yönelmiş karşılıklı birer hayvan (boğa ve aslan?) yer alır¹⁹. Her üç mezarda da üçgen alınlık ortasında yer alan dikmenin ucu Deliktaş Kaya Mezarı'nda olduğu gibi ok şeklinde işlenmiştir²⁰.

Frig kaya yapıtlarının en güzel örneklerinden birisi şüphesiz Arslan Taş'tır. Cephesinde iki aslanın ortasında yer alan dikmenin sadece taşıyıcı bir direk olduğunu düşünenlerin²¹ yanı sıra, anlamsallığı hakkında çeşitli görüşler ileri sürenler de olmuştur. W. M. Ramsay, Mikeneai'daki Aslanlı Kapı'yı örnek göstererek onun bir dikili taş olduğunu ifade etmiştir²². E. Brandenburg ise bu dikmenin bir phallos olabileceğini düşünmüştür²³. G. Perrot-C. Chipiez, E. Akurgal ve R. Naumann, dikmenin bereket ve yaşamın sembolü olduğunu belirtmişlerdir²⁴. V. Özkaya ve F. Işık ise dikmeyi bir "totenbaum" ölüm ağacı olarak hem de Kybele'nin bir göstergesi olarak yorumlamıştır²⁵. Alınlık ortasındaki dikmenin Matar'ın baitylos'u olduğunu öne sürerek, aslanları Matar'a eşlik eden atribütleri (simgeleri) olarak yorumlayanlar da olmuştur²⁶. Ersöz ise Yapıldak, Köhnüş 5 no.lu ve Pişmiş Kale Mezar cephelerinde yer alan dikmenin Arslan Taş'ta yer alan dikmeyle benzerliğini vurgulayarak, Frigya Ana Tanrıçası Matar'ın²⁷ göstergesini ifade ettiğini belirtmiştir²⁸.

Deliktaş Kaya Mezarı cephesinde üçgen alınlık içerisinde yer alan dikmede benzer örnekler ışığında değerlendirildiği zaman, sembolik bir anlam taşıdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca üçgen alınlık içerisindeki dikmeye dönük şekilde iki yırtıcı kuş (kartal) tasvirinin diğer mezarlarda görülmemesi, Deliktaş Kaya Mezarı'nın dikkat çekici bir özelliği olarak öne çıkmaktadır (Fig. 9-12). Göklerin hâkimi ve sonsuz yaşamın sembolü de olan yırtıcı kuş/kartal betimlemesi²⁹, Frigya Ana Tanrıçası Matar'ın sembollerinden birisidir³⁰. Bu veriler değerlendirildiğinde Deliktaş Kaya Mezarı'nın üçgen alınlık ortasındaki ok şeklinde dikmesi ve bu dikmeye karşı döndürülmüş iki yırtıcı kuş (kartal) figürü, Işık'ın söylemiyle Kybele'nin veya Ersöz'ün söylemiyle Frigya Ana Tanrıçası Matar'ın göstergesini ifade edebilecek sembollerden olduğu söylenebilir. Ayrıca yukarı doğru yönelen bu ok, ruhun göğe yani sonsuz yaşama yükselmesini de ifade ediyor olmalıdır.

¹⁹ Ramsay 1882a, 28; Haspels 1971, 115, Fig. 118-119.

²⁰ Üçgen alınlığın ortasında yer alan dikme özellikle Frig Kaya Anıtlarında görülmektedir (Ersöz 2006, 31-32).

²¹ Barnett 1953, 78.

²² Ramsay 1882a, 19.

²³ Brandenburg 1906, 668.

²⁴ Perrot- Chipiez 1892, 118-119; Akurgal 1955, 90; Naumann 1983, 50.

²⁵ Özkaya 1997, 103; Işık 2003, 213; Kortanoğlu 2016, 264.

²⁶ Spanos 1975, 144-147.

²⁷ S. B. Ersöz burada, L. E. Roller'i referans göstererek, Frigya Ana Tanrıçası için "Matar", Frigya'dan ithal edilen Yunan Ana Tanrıçası'na Kybele, Roma versiyonu için ise Cybele ismini kullanmıştır (Roller 1999, xviii; Roller 2004, 16; Ersöz 2006, xxii).

²⁸ Ersöz 2006, 154.

²⁹ Pfuhl-Möbius 1979, 526.

³⁰ Ersöz 2006, 53-54.

Mezar Odası:

Frig kaya mezarlarının iç mimarisinde hafif iç bükey tavan, sivri tonozlu ya da kırma çatılı tavana kadar tamamında ahşap taklidi formlar vardır³¹. Mezar odaları genellikle Deliktaş Kaya Mezarı'nda olduğu gibi dikdörtgen veya ona yakın planlı olup tavanları beşik çatı şeklinde oyulmuştur³² (Fig. 8, 13-15). Mezar girişinin üst tarafı düz olarak bırakılmış, karşısındaki duvara ise üçgen alınlık yapılmıştır. Yapıldak Kaya Mezarı'nda üçgen alınlığın ortasındaki dikmenin yerini oda içinde alınlıkta ince sütunlu bir Aeolik başlık almıştır³³. Doğanlı Kale'de kaya kütesinin yüzeyinde bulunan iki mezardan solda olanında³⁴ ve Köhnüş 17 no.lu mezar³⁵ içerisine yapılmış olan üçgen alınlıkların ortasında dikme vardır. Yapıldak yakınında yer alan Dübecik Kale'de D ve F adlı kaya mezarların iç kısmında kırma çatı paralelinde dikdörtgen paneller yapılmış olup üçgen alınlıkları giriş üzerinde yer alır³⁶. Çalışma konusunu oluşturan Deliktaş Kaya Mezarı'nda olduğu gibi girişin karşı duvarında ve ortasında dikme olmadan yapılan üçgen alınlık örneklerine ise Eskişehir'in güneybatısında Gavurkayası kayalığının üzerinde bulunan 1 ve 2 no.lu mezarlar³⁷ ile Zey 1 no.lu mezar³⁸ içerisinde rastlanmaktadır.

Yatak (Kline):

Mezar odası içinde yer alan ve kalabilen kısmından anlaşılabilirdiği kadarıyla, ölü yatakları yastık detayı verilmeden ana kayadan oyularak yapılmıştır. Tekli, ikili ya da üçlü yatak sayıları, Anadolu'nun farklı bölgelerindeki kaya mezarlarında sıklıkla görülen bir uygulamadır³⁹. Bu özellikteki yatak örnekleri, Dağlık Kilikia Bölgesi'nde, Elaiussa Sebaste'de⁴⁰, Kappadokia'da⁴¹, Isaura'da⁴², Lykaonia'da⁴³, Paphlagonia Bölgesi'nde⁴⁴ Karia ve Lykia Bölgesi'ndeki mezarlarda da görülmektedir⁴⁵.

Frig kaya mezarları, Haspels tarafından iççilik ve mimari özelliklerine göre iki

³¹ Çevik 2003, 221-222. Özellikle Köhnüş 17 no.lu mezar tam anlamıyla ahşap bir konut çatısının iç görünüşünü yansıtmaktadır (Haspels 1971, 118-121, Fig. 537).

³² Beşik çatılı mezarlarda tavanda mahya kirişi, destek kirişleri, mertekler, üçgen alınlıklar ve yan duvarlarda da duvar dikmeleri ana kayaya kabartma olarak işlenmiştir (Sivas 2012, 261).

³³ Haspels 1971, 115-116, Fig. 119.

³⁴ Haspels 1971, 114, Fig. 530/3, 6.

³⁵ Haspels 1971, 121, Fig. 499, 537.

³⁶ Haspels 1971, 116, Fig. 121, 123; Sivas 2012, 268.

³⁷ Sivas 1999, 126, Res. 1, 7.

³⁸ Sivas 2003, 287-288; Sivas 2012, 276, Fig. 16.

³⁹ Doğanay 2009, 124.

⁴⁰ Machatschek 1967, 76.

⁴¹ Durukan 2012, 23.

⁴² Ayrıca Isaura Bölgesi içerisinde yer alan Göktepe Köristanı 4 ve Keşefli Yaylası 5 no.lu kaya mezarı içerisinde de iki yatak bulunmaktadır (Doğanay 2009, 124, Lev. 109, 110, 135:3).

⁴³ Karauğuz-Kunt-Doğanay 2004, 10.

⁴⁴ Dökü 2008, 50.

⁴⁵ Er-Söğüt 2005, 100; Polat 2018b, 355.

ana gruba ayrılmıştır. I. Grup içerisinde bulunan mezarlar yatak sayısına göre A, B, C, D olmak üzere dört alt grupta ele alınmıştır. Bu alt gruplandırmaya göre A grubu yataksız, B grubu üç yataklı, C grubu iki yataklı, D grubu ise tek yataklı mezarları içermektedir. II. Grup mezarlarda oda içlerinde klineler vardır⁴⁶. Mezar odalarında kline kullanımına ilişkin en erken örnekler Lidya mezarlarında bulunmuş ve MÖ 6. yy'a tarihlendirilmiştir⁴⁷.

Midas'ta yer alan ikinci mezar ve Karababa köyünün kuzeydoğusunda bulunan kaya mezarlarında birisi sağda, birisi arkada olmak üzere iki yatak yer alır⁴⁸. Kümbet Köyü, Delikli Kaya Mezarı'nda sağda ve solda iki yatak yer alırken olasılıkla daha sonraki bir dönemde arkaya başka bir yatak yapılmıştır⁴⁹. Köhnüş 17 ve Köhnüş 7 no.lu mezarlar içerisindeki yataklar ise sağda ve solda yer almaktadır⁵⁰. Deliktaş Kaya Mezarı, az sayıda örnekleri bulunan iki yataklı mezar odası olarak yapılmıştır (Fig. 8, 13, 15). Haspels'in alt gruplandırmasına göre iki yataklı mezarlar, C grubu içerisinde yer almaktadır.

Sunu Çanağı:

Mezar girişine ait kapak taşının önünde yer alan dikdörtgen formlu küçük oygu tekne (çanak) ve bunun bir kanal ile aşağıya akıtılması, sadece yağmur suyu ile ilgili olmayıp mezarda yapılan ritüellerle daha çok bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır (Fig. 8, 16-17). Çünkü yağmur suyu için kaya cephesinin eğimli olarak tıraşlanması yeterli ve daha kolaydır. Sunu çanağı ve kanal, Deliktaş Kaya Mezarı'na ayrı bir anlam ve önem katmıştır. Nasıl ki alınlıkta yer alan ok ve kartal (Fig. 10-12) ruhun yükselmesini ve kartalın aynı zamanda yüksekte olan mezarı koruması⁵¹ anlamları var ise sunu çanağı vasıtasıyla yukarıdan akıtılan sıvının aşağıda toprakla buluşturulması da önemlidir. Sunu çanağından dışa uzanan kanaldan sıvı, kaya kütlesi cephesinde önce aşağıya doğru eğimli yüzeyden akar, sonra dışa çıkıntı yapan bölümden doğal oluk şeklinde toprakla doğrudan buluşur (Fig. 5-9). Bu sistemde kaya kütlesi alt bölümde tabana doğru doğal içe girinti yapar. Çünkü sıvı, toprak ana yani ana tanrıça ve dolayısıyla yeraltı dünyası (Hades, Persephone) ile bağlantılıdır.

Antik dönem Anadolu kültürlerinde açık hava kült alanlarında ve mezarlarda inançlarla bağlantılı olarak Doğudan, Batıya ve Güneye kadar olan coğrafyada birçok sunu çanağı tespit edilmiştir. Sunu çanaklarının kullanımı Doğuda Urartu mezarları yakınlarında bulunan örneklerden bilinmektedir⁵². Sunu çanaklarının en yaygın kullanımı ise Frigya Bölgesi'nde yer alır. Frigya Bölgesi sınırları içerisinde bulunan kaya mezarlarında, Deliktaş Kaya Mezarı sunu çanağının benzer örnekleri görülmektedir. Zey Nekropolü I

⁴⁶ Haspels 1971, 112-138.

⁴⁷ McLauchlin 1985, 142-145; Tüfekçi Sivas 2008, 1172; Sivas 2012, 264; Büyüközer-Gider 2015, 147.

⁴⁸ Haspels 1971, 113, 123, Fig. 530. 7-9, 540,1.

⁴⁹ Haspels 1971, 114, Fig. 531. 3-5,

⁵⁰ Haspels 1971, 121.

⁵¹ Mezar, kayanın üst kısmında bir kartal yuvası gibi olup bu yönü ile de kartalın yuvasını her türlü tehlikelere karşı koruması yönüyle mezarın da korunması düşüncesi göz ardı edilmemelidir.

⁵² Çevik 2000, 54-57, 100.

no.lu mezarın yaklaşık 10 m kadar kuzeyinde alçak bir kaya kütlesi üzerinde yuvarlak kaya işaretleri vardır. Yaklaşık 1,0 m çapında olan bu kaya işaretlerinin çevresinde 0,15 m genişliğinde 0,15-0,25 m derinliğinde çember şeklinde oluklar bulunur⁵³. Benzer bir örnek Hamamkaya mezarının arkasındaki düzleştirilmiş kaya platformunda⁵⁴ ve Midas tahtı yanında bulunan akıtma kanallı sunu çanaklarıdır⁵⁵. Aslantaş mezarı üstündeki tapınım alanında⁵⁶, Yapıldak Kale'nin doğu eteğinde yer alan lahit teknesi önünde, Döğür'de mezarın üzerinde sunu çanakları bulunmaktadır⁵⁷. Yakın coğrafyada Acıpayam Alacain kaya oyuğu teknelerinde yuvarlak sunu çanakları yer alır⁵⁸. Aynı alanda mezarlardan bağımsız olarak yapılan açık hava sunu çanakları da önemli bir yer tutar⁵⁹. Çal Develler, Kestanboğazı Mevkii Gavurdamları'nda yer alan açık hava kült alanında yan yana 12 mihrap⁶⁰ olup bunların bazılarının içinde sunu çanakları yer alır⁶¹. Sıvı sunuların mezar dışında yapılıp, mezar içine akıtıldığı örnekler ise Hierapolis Nekropolü'nde tespit edilmiştir⁶².

Ayrıca Seydişehir'de İncesu köyünde bulunan bir mezarın üst kısmında sunu çanağı bulunur⁶³. Konya ili Beyşehir ilçesi sınırlarındaki Fasıllar yerleşmesinde bulunan oyuğu tekne (khamosorion) mezarların önünde, bazıları basamakların üzerinde akıtma kanallı örneklerin de bulunduğu dikdörtgen sunu çanaklarının olduğu bilinmektedir⁶⁴. Yine Fasıllar'da Açık hava anıtları ve basamaklı kaya oyuğu tekne mezarda sunu çanakları tespit edilmiştir⁶⁵.

Sunu çanaklarının yuvarlak formu zaman zaman değişebilmektedir. Dikkat edilmesi gereken husus sunu amaçlı açılan çanaklarla, urnelerin dik durabilmeleri amacıyla açılmış oyukların ve dikme taş zivana yuvalarının birbirine karıştırılmamasıdır⁶⁶. Dikdörtgen formda olan Deliktaş Kaya Mezarı sunu çanağı hem mezar girişinin önünde olmasından hem de formundan dolayı dikme taş zivana yuvası olarak değil, şüpheye yer vermeyecek şekilde sunu çanağı olarak kullanılmıştır. Ayrıca çanağa bitişik yapılan akıtma kanalı da sıvı sunumu amacıyla kullanıldığını ortaya koymaktadır⁶⁷.

⁵³ Sivas 2003, 287; Fig. 7-8.

⁵⁴ Sivas 2012, 279.

⁵⁵ Algan-Ongar 1998, 44-46.

⁵⁶ Haspels 1971, 90-91, Figs. 128, 526/4.

⁵⁷ Çevik 2000, 100.

⁵⁸ Şimşek 2007a, 24-25, Çiz. 3, Res. 35.

⁵⁹ Şimşek 2007a, 25-26, Res. 56.

⁶⁰ 12 adet yan yana yapılan mihraplar Hititlere ait Boğazköy Açık hava tapınak alanında olduğu gibi her biri tanrı-tanrıçaları ifade ediyor olmalıdır.

⁶¹ Şimşek 2007a, 36-38, Res. 65; Şimşek 2007b, 736-757, Res. 73-78.

⁶² Şimşek 1997, 17, Res. 9; Söğüt 2003, 249.

⁶³ Büyüközer-Gider 2015, 149, Fig. 10.

⁶⁴ Baldıran-Söğüt 2002, 51; Baldıran-Söğüt 2008, 260, Fig. 7-8.

⁶⁵ Baldıran-Karauğuz-Söğüt 2010, 223, 230, Fig. 13, 29.

⁶⁶ Çevik 2000, 54-55.

⁶⁷ Sıvı sunular için bkz. Çevik 2000, 55.

Genel Değerlendirme

Anadolu'da görülen mezar tipleri arasında yer alan kaya mezarları, coğrafyanın elverdiği ölçülerde farklı dönemlerde ve bölgelerde karşılaşılan ve kayalık alanın topografyasına göre yapılan mezar tiplerindedir. Lidya bölgesi sınırları içerisinde yer alan Deliktaş Kaya Mezarı aynı zamanda Frigya bölgesinin kesişim noktasında bulunmaktadır (Fig. 1-8). Frig kültürünün etkileri Frigya bölgesi dışında diğer bölgelerde de tespit edilmiştir. Friglerde yaygın olan Kybele ana tanrıça kültürünün⁶⁸ etkileri kendini Frig Kaya Mezarlarında da göstermektedir. Mezarın bulunduğu alan Frigya bölgesinin dışında ve Lidya bölgesi içinde olmasına rağmen, Frig etkisinin özelliklerini yansıtan güzel bir örnektir. Mezarın işlevsel ve planlamasının yanı sıra cephe, bezeme ve tarz üzerinde yaptığımız değerlendirmelerden⁶⁹ de anlaşılacağı üzere, Deliktaş Kaya Mezarı Frig açık hava kült alanlarındaki beşik çatı cephe düzenlemesi ile nekropollerindeki kaya mezarlarının cephe düzeni ve mimarisini yansıtmaktadır⁷⁰ (Fig. 6-11).

Deliktaş Kaya Mezarı'nda kaya kütesinin araziden dört tarafı bağımsız olarak yükselmesinden dolayı ölünün yüceltilmesine hizmet eden, göğe yükselişi sembolize eden bir durum söz konusu olup bu yönüyle de kaya ve alan bilinçli olarak seçilmiştir (Fig. 2-7). Ayrıca yamaçta yer alan mezar tüm vadiye hâkimdir. Bağımsız kütle içinde tapınak şeklinde mezarın üstte yer alması da hem ölünün kahramanlaştırılması hem de göğe yükselmesine hizmet etmesi düşüncesiyle yapılmış olmalıdır. Alınlık ortasında yer alan ok, olasılıkla ölünün ruhunun göğe, ölümsüzlüğe ulaşacak olan öbür dünyaya yükselişini, iki yanında betimlenen kartallar da göklerin simgesel gücü olarak, ruhun yükselişine eşlik ediyor olması düşüncesine hizmet etmektedir. Diğer taraftan önde yer alan sunu çanağı ve kanaldan akan sıvı sunumu ana tanrıça ve yer altı dünyası ile ilişkilidir. Bu yönüyle Deliktaş Kaya Mezarı'nda hem ruhun yükselmesi, hem de toprak ve yeraltı ile birleşmesi düşünce birarada verilmiştir. Bölge, Frigya ve Lidya içinde olmasına rağmen, Güney ve Buldan İlçeleri hattı, yukarı B. Menderes Vadisi'nde Dağlık Frigya'nın topoğrafik yönden devamı şeklindedir. Mezar, Lidya bölgesinde Frig geleneğiyle yapılmış olan mimarisi, alan seçimi, cephe mimarisi, alınlığında betimlenen imgesel unsurlarla ünük bir özellik taşır.

Kaya mezarlarının antik dönemlerden itibaren soyulmaya başlaması ve günümüzde de birçok defa definciler tarafından tahribat görmüş olmasından dolayı mezar içinde herhangi bir veri ele geçemediğinden, kaya mezarlarının tarihlendirilmeleri sorunludur. Bu nedenle mezarın tarihlendirilmesi daha çok yakın çevresinden olmak üzere, benzer cepheli kaya mezarlarının tipolojik özelliklerine göre yapılabilmektedir. Deliktaş Kaya Mezarı'nın bulunduğu alan ve çevresinde arkeolojik kazı yapılmadığından, tarihlendirme yapılabilecek herhangi bir veri ele geçmemiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Frig Kaya

⁶⁸ Lykaonia Bölgesi (Baldıran-Söğüt 2002, 45-69; Baldıran-Söğüt 2010, 257-278), Pisidia Bölgesi (Özsait-Labarre-Özsait 2006, 1-3, Fig. 2-10), Karia Bölgesi, Labraunda örneği (Söğüt-Şimşek-Baldıran 2002, 143-163), Keramos örneği (Kızıl 2008, 233-239), Paphlagonia Bölgesi (Karağuz 2008, 227-232) ve Pontus bölgesi örnekleri için bakınız (Doksanaltı-Mimiroğlu 2011, 95-97, Fig. 9-10).

⁶⁹ Eğer Eskiçağ kültürlerinin mimarisi örnekleri arasında karşılaştırma yapılacaksa işlevsel planlama ve malzemeden çok bezeme ve tarz üzerinde durulmalıdır (Çevik 2003, 218)

⁷⁰ Frig Açık hava kült alanları ve kaya mezarları için bkz. Algan-Ongar 1998.

Mezarları Haspels tarafından, iççilik ve mimari özelliklerine göre iki ana grup altında toplanmıştır. I. Grupta yer alan mezarlar, zemin seviyesinden yüksekte, küçük boyutlu girişli, beşik çatılı, mimari detayları yüzeysel gösterişsiz mezarlar olup genel olarak MÖ 8. yy'ın üçüncü çeyreğine tarihlendirilmiştir⁷¹. II. Grup mezarlar, normal boyuttaki giriş kapıları zengin profillerle bezenmiş, oda boyutunda plana sahip, mimari elemanları ahşap asıllarına uygun olarak özenli bir şekilde kayaya işlenmiş, ölülerin yatırılması için duvar önlerinde bazılarının ayağı işlemeli klinelerin yer aldığı, bazı mezarların cephelerinde boğa, at, hayvan mücadelesi, Gorgon başı gibi detaylı figürler işlenmiş olanlar ise MÖ 6. yy'ın ikinci çeyreğine tarihlendirilmiştir⁷².

I. Grup mezar yapıları içinde yer alan ve Bizans Dönemi'nde tekrar düzenlenerek kullanılan Yapıldak Kaya mezarı beşik çatılı oluşu, alınlık merkezinde yer alan yukarı yönlü ok betimlemesiyle, Deliktaş Kaya Mezarı ile benzerlikler taşımaktadır⁷³.

Deliktaş Kaya Mezarı daha önce yapılan Denizli Kültür Envanteri çalışmalarında kaynak verilmeden Frig Dönemine tarihlendirilmiştir⁷⁴. Tüm bu veriler ışığında genel bir değerlendirme yapıldığında, mezarın zemin seviyesinden yüksekte küçük boyutlu giriş kapısı, normal oda boyutundan daha küçük mimari yapısı, detayların yüzeysel işlenişi, beşik çatılı olması, Tip C içerisine giren iki yataklı mezar odası, ortasında ok şeklinde dikmesi bulunan üçgen alınlıklı cephe düzenlemesi ile Dağlık Frigya nekropollerindeki I. Grup mezarlarla benzerdir. Bu nedenle Deliktaş Kaya Mezarı'nın tarihini şimdilik MÖ 8.-7. yy'lar içine vermemiz daha doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

Akurgal 1955, Akurgal, E., Phrygische Kunst, Ankara, 1955.

Algan-Ongar 1998, Algan, E., Ongar, İ., Kral Midas'ın Ülkesi Frigya, Eskişehir, 1998.

Baldıran-Karauğuz-Söğüt 2008, Baldıran, A., Karauğuz, G., Söğüt, B., "Centre Unissant Les Cultes Hittites Et Romains: Fasıllar", Proceedings of the International Symposium, Trade and Production Through the Ages (Konya 25-28 November 2008), Eds. E.M. Doksanaltı, E. Aslan, Konya, 2010, 219-256.

Baldıran-Söğüt 2002, Baldıran, A., Söğüt, B., "Lykaonia Bölgesinde Kybele Kültü: Beyşehir ve Seydişehir İlçeleri", Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 14, 2002, 45-71.

Baldıran-Söğüt 2008, Baldıran, A., Söğüt, B., "Kybele Monument In Lykaonia Region Beyşehir And Seydişehir Counties", Proceedings of the International Symposium, Trade and Production Through the Ages, Konya, 25-28 November 2008, Eds. E.M. Doksanaltı, E. Aslan, 2008, 257-278.

Barnett 1953, Barnett, R.D., "The Phrygian rock façades and the Hittite monuments", BibO 10, 1953, 78-82.

⁷¹ Haspels 1971, 112-116.

⁷² Haspels 1971, 136-138.

⁷³ Haspels 1971, 53, 115-116, 135, Fig. 118-119, 498/a, 532.

⁷⁴ Daldaban vd. 2001, 57; Baysal 2016, 126.

- Baysal 2016, Baysal, H.H., Denizli Kültür Envanteri I, Denizli, 2016,
- Brandenburg 1906, Brandenburg, E., “Neue Untersuchungen im Gebiet der phrygischen Felsenfassaden”, *Abhandlungen der historischen Klasse der königlich Bayerischen Akademie der Wissenschaften* 23, 1906, 633-716.
- Büyüközer-Gider 2015, Büyüközer, A., Gider, Z., “Lykaonia Bölgesi’nde Bir Frig Kaya Mezarı”, *Mustafa Büyükkolancı’ya Armağan Essays in Honour of Mustafa Büyükkolancı*, Eds. C. Şimşek, B. Duman, E. Konakçı, İstanbul, 2015, 145-157.
- Çevik 2000, Çevik, N., *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, Ankara, 2000.
- Çevik 2003, Çevik, N., “Anadolu’daki Kaya Mimarlığı Örneklerinin Karşılaştırılması ve Kültürlerarası Etkileşim Olgusunun Yeniden İrdelenmesi”, *OLBA VIII*, 2003, 213-250, Lev. 39-46.
- Çevik 2015, Çevik, N., *Lykia Kitabı*, İstanbul, 2015.
- Daldaban vd. 2001, Daldaban, A., Günaydın, C., Arınç, N., Baysal, H.H., Sevinç, C., Kök, Ş., Akçaöz, S., *Denizli Kültür Değerleri 2001*, Denizli, 2001.
- Doğanay 2009, Doğanay, O., *Isaura Bölgesi Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, Konya, 2009.
- Doksanaltı-Mimiroğlu 2011, Doksanaltı, E., Mimiroğlu, İ.M., “Giresun/Aretias-Khalkeritis Island”, *Anodos* 10/2010, 2011, 85-101.
- Dökü 2008, Dökü, F.E., *Paphlagonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Kaya Tapınakları*, Akdeniz Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya, 2008.
- Duman 2013, Duman, B., “Son Arkeolojik Araştırmalar ve Yeni Bulgular Işığında Tripolis ad Maeandrum”, *Cedrus* I, 2013, 179-200.
- Durukan 2012, Durukan, M., *Kappadokia’da, Argaios Dağı Çevresinde Hellenistik-Roma Dönemi Mezarları ve Ölü Kültü/Graber und Toten Kult In der Helleistisch Römischen Zeit In Der Umgebung Des Argaios In Der Kapodokien*, İstanbul, 2012.
- Er-Söğüt 2005, Er, Y., Söğüt, B., “Dağlık Kilikya’da Olba-Diocaesarea Nekropollerindeki Kaya Mezarları”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* 5, 2005, 97-110.
- Ersöz 2006, Ersöz, S.B., *Phrygian Rock -Cult Shrines, Structure, Function and Cult Praticce*, Boston, 2006.
- Haspels 1971, Haspels, C.H.E., *The Highlands of Phrygia Sites and Monuments*, New Jersey, 1971.
- Işık 1995, Işık, F., *Die offenen Felsheiligtümer Urartus und ihre Beziehungen zu denen der Hethiter und Phryger (Documenta Asiana, 2)*, Roma, 1995.
- Işık 2003, Işık, F., “Die Vergöttlichung der Phrygischen Dynasten im Lichte ihrer Gräber”, *IstMitt* 53, 2003, 197-222.
- Karauğuz-Kunt-Doğanay 2004, Karauğuz, G., Kunt, H.İ., Doğanay, O., *Lykaonia Bölgesi Kaya Mezarları*, Konya, 2004.
- Karauğuz 2008, Karauğuz, G., “On Open Air Cult Areas in Devrek and Environment”, *Anodos* 6-7/2006-2007, 2008, 227-232.

- Kızıl 2008, Kızıl, A., "An Open Air Stepped Rock Altar at Kalem Köy in Milas, Karia", *Anodos* 6-7/2006-2007, 2008, 233-239.
- Kortanoğlu 2016, Kortanoğlu, R.E., "Dağlık Phrygia'da Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi Anıtsal Kaya Mezarlarındaki Cephe Mimarisi ve Mimari Süsleme Ögeleri Üzerine Notlar", *TÜBA-AR* 19, 2016, 243-267.
- Machatschek 1967, Machatschek, A., *Die Nekropolen und Grabmalen im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien*, Wien, 1967.
- McLauchlin 1985, McLauchlin, B.K., *Lydian Graves and Burial Customs*, Berkeley, 1985.
- Naumann 1983, Naumann, F., *Die Ikonographie der Kybele in der phrygischen und der griechischen Kunst (IstMitt-BH, 28)*, Tübingen, 1983.
- Özkaya 1995, Özkaya, V., "Frigler'de Hero Kültü", *Arkeoloji ve Sanat* 67, 1995, 16-25.
- Özkaya 1996a, Özkaya, V., "Frig Mimari Kaplama Levhalar Işığında Attis ve Hayat Ağacı", *Arkeoloji ve Sanat* 74, 1996, 2-8.
- Özkaya 1996b, Özkaya, V., "Cybele and The Waterside Shrines. Some Observations on the Phrygian Spring Cult and Its Origin", *Arkeoloji* 4, 1996, 97-107.
- Özkaya 1997, Özkaya, V., "The Shaft Monuments and The Taurobolium Among the Phrygians", *AnatSt* 47, 1997, 89-103.
- Özkaya 1999, Özkaya, V., "Kuyulu Anıtlar ve Frigler'de Taurobolium", *Anadolu Araştırmaları (JKF)* 15, 1999, 295-334.
- Özsait-Labarre-Özsait 2006, Özsait, M., Labarre, G., Özsait, N., "Nouveaux témoignages sur le culte de Cybèle en Pisidie occidentale", *Adalya* IX, 2006, 1-31.
- Perrot-Chipiez 1892, Perrot, G., Chipiez, C., *History of art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia*, London, 1892.
- Pfuhl-Möbius 1979, Pfuhl, E., Möbius, H., *Die Ostgriechischen Grabreliefs, Textband II*, Mainz, 1979.
- Polat 2018a, Polat, R.T., "Yazılıkaya/Midas Vadisi Akpara Kaya Mezarları", *OLBA* XXVI, 2018, 261-284.
- Polat 2018b, Polat, R.T., "Karabacak Köyü Kaya Mezarları", *Cedrus* VI, 2018, 347-358.
- Prayon 1987, Prayon, F., *Phrygische Plastik: die früheisenzeitliche Bildkunst Zentral-Anatoliens und ihre Beziehungen zu Griechenland und zum Alten*, Tübingen, 1987.
- Ramsay 1882a, Ramsay, W.M., "Studies in Asia Minor", *JHS* 3, 1882, 1-68.
- Ramsay 1882b, Ramsay, W.M., "Some Phrygian monuments", *JHS* 3, 1882, 256-263.
- Ramsay 1888, Ramsay, W.M., "A study of Phrygian art I", *JHS* 9, 1888, 350-382.
- Ramsay 1889, Ramsay, W.M., "Study of Phrygian art Art II", *JHS* 10, 1889, 147-189.
- Roller 1999, Roller, L.E., *In search of god the mother: the cult of Anatolian Cybele*, Berkeley, 1999.
- Roller 2004, Roller, L.E., *Ana Tanrıça'nın İzinde Anadolu Kybele Kültü*, İstanbul, 2004.
- Sivas 1999, Sivas, T., "Eskişehir'den İki Yeni Frig (Frig) Kaya Mezarı", *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı I*, 1999, 123-133.

- Sivas 2003, Sivas, T., “Eskişehir-Kütahya-Afyon İlleri 2001 Yılı Yüzey Araştırması”, 20. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, Ankara, 2003, 285-298.
- Sivas 2012, Sivas, H., “Frig Kaya Mezarları”, Frigler, Midas’ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde, eds. T.T. Sivas-H. Sivas, İstanbul, 2012, 260-268.
- Söğüt-Şimşek-Baldıran 2002, Söğüt, B., Şimşek, C., Baldıran, A., “Labraunda Açık Hava Kült Alanı”, TÜBA-AR 5, 2002, 143-163.
- Söğüt 2003, Söğüt, B., “Dağlık Kilikia Bölgesi Mezar Nişleri”, OLBA VII, Mersin, 2003, 239-263.
- Spanos 1975, Spanos, P.Z., ‘Der Arslantaâ in Phrygien’, ZA, 65, 1975, 133-154.
- Şahin 1995, Şahin, Ç., “Büyük Aslantaş: Frigya’da Bir Hitit Kaya Mezarı”, Archivum Anatolicum, 1995, 151-156.
- Şimşek 1997, Şimşek, C., Hierapolis Güney Nekropolü, Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1997.
- Şimşek 2007a, Şimşek, C., “Antik Kazanes Vadisi ve Alacain (Agathe Kome) Yerleşmesi”, Arkeoloji ve Sanat 124, 2007, 13-44.
- Şimşek 2007b, Şimşek, C., “Çal ve Baklan İlçelerindeki Arkeolojik Kalıntılar”, 21. Yüzyıla Girenken Geçmişten Günümüze Çal Yöresi, Denizli, 2007, 729-757.
- Tüfekçi Sivas-Sivas 2003, Tüfekçi Sivas, T., Sivas, H., “Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar İlleri Yüzey Araştırması Arkeolojik Envanter Raporu, TÜBA-TÜKSEK Kültür Envanteri Dergisi/Journal of Cultural Inventory 1, 2003, 2-32.
- Tüfekçi Sivas-Sivas 2004, Tüfekçi Sivas, T., Sivas, H., “2002 Yılı Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar İlleri Yüzey Araştırması”, 20. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, Ankara, 2004, 155-166.
- Tüfekçi Sivas-Sivas 2005, Tüfekçi Sivas, T., Sivas, H., “Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar İlleri 2004 Yılı Arkeolojik Envanteri ve Yüzey Araştırması”, Tüba Kültür Envanteri Dergisi 4, 2005, 33-57.
- Tüfekçi Sivas 1999, Tüfekçi Sivas, T., Eskişehir-Afyonkarahisar-Kütahya il Sınırları İçindeki Phryg Kaya Anıtları, Eskişehir 1999.
- Tüfekçi Sivas 2002a, Tüfekçi Sivas, T., “Ana Tanrıça/Matar Kubileya Kültü ile Bağlantılı Phryg (Frig) Kaya Altarları Üzerine Yeni Gözlemler”, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 3, 2002, 335-353.
- Tüfekçi Sivas 2002b, Tüfekçi Sivas, T., “New Phrygian rock-cut cult monuments from western Phrygia”, AJA 106, 2002, 274.
- Tüfekçi Sivas 2008, Tüfekçi Sivas, T., “Karakaya Frig Mezarı”, EUERGETES: Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu’na 65. Yaş Armağanı II. Cilt, eds. İ. Delemen-S. Çokay-Kepçe-A. Özdzibay-Ö. Turak, İstanbul, 2008, 1169-1176.
- Vassileva 2012, Vassileva, M., “The Rock-Cut Monuments Of Phrygia, Paphlagonia and Thrace: A Comparative Overview”, The Black Sea, Paphlagonia, Pontus and Phrygia in Antiquity, Aspects of Archaeology and Ancient History, ed. G.R. Tsetschladze, Oxford, 2012, 243-252.
- Zolan 2014, Zolan, O., (imtiyaz sahibi), Denizli Kültür Envanteri, Denizli, 2014.

Figürler Listesi

- Fig. 1:** Uydu fotoğrafı üzerinde Deliktaş Kaya Mezarı'nın konumu ve çevresinde bulunan yerleşimler
- Fig. 2:** Tek parça kaya kütleli üzerinde yer alan Deliktaş Kaya Mezarı ve vadiye bakışı
- Fig. 3:** Deliktaş Kaya Mezarı'nın bulunduğu yekpare kaya kütleli arkadan görünümü
- Fig. 4:** Deliktaş Kaya Mezarı'nın bulunduğu yekpare kaya kütleli yandan görünümü
- Fig. 5:** Deliktaş Kaya Mezarı'nın bulunduğu yekpare kaya kütleli yandan görünümü
- Fig. 6:** Deliktaş Kaya Mezarı'nın bulunduğu yekpare kaya kütleli önden görünümü
- Fig. 7:** Deliktaş Kaya Mezarı'nın yapıldığı yekpare kaya kütleli mezarla birlikte krokisi
- Fig. 8:** Deliktaş Kaya Mezarı'nın planı ve A-A kesiti
- Fig. 9:** Düzleştirilmiş kaya kütleli cephesinde tapınak biçimli yapılan Deliktaş Kaya Mezarı'nın ön cephesi
- Fig. 10:** Deliktaş Kaya Mezarı'nın cephe çizimi ve mezar odası arka duvarının kesiti
- Fig. 11:** Deliktaş Kaya Mezarı'nın girişi, üçgen alınlığına kabartma yapılan orta dikme ve bunun her iki yanında antitetik duran kartal betimi
- Fig. 12:** Üçgen alınlığa yapılan ucu ok biçimli orta dikme ve bunun iki yanında antitetik duran kartal betimi detayı
- Fig. 13:** Beşik çatılı mezar odası ve arka duvarında kabartma dikme ile bölünen kline ve gezinti alanı hattı
- Fig. 14:** Mezar odasında kaba oyulan beşik çatı, üçgen alınlık ve kabartma dikme
- Fig. 15:** Mezar odası tabanında günümüze ulaşabilmiş kline parçası ve duvarda kline hattı izleri
- Fig. 16:** Mezar girişinde mezar kapak taşının oturtulduğu dikdörtgen kapak taşı yuvası ve önündeki dikdörtgen sunu çanağı ile kanalı
- Fig. 17:** Mezar girişinde mezar kapak taşının oturtulduğu dikdörtgen kapak taşı yuvası ve önündeki dikdörtgen sunu çanağı ile kanalı

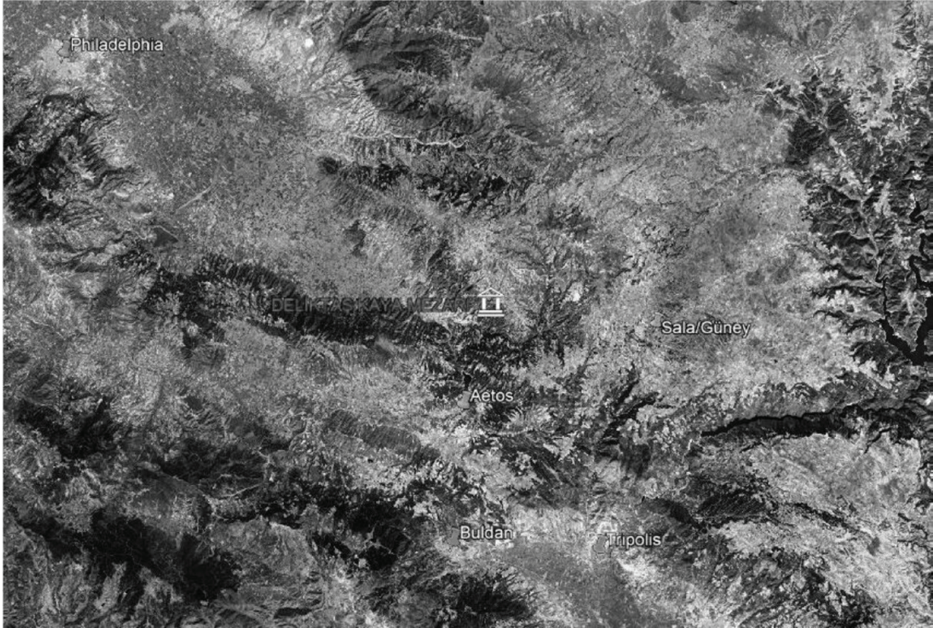

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Lidya Bölgesi'nde Bir Frig Kaya Mezarı: Karaköy Deliktaş Kaya Mezarı

Fig. 6.

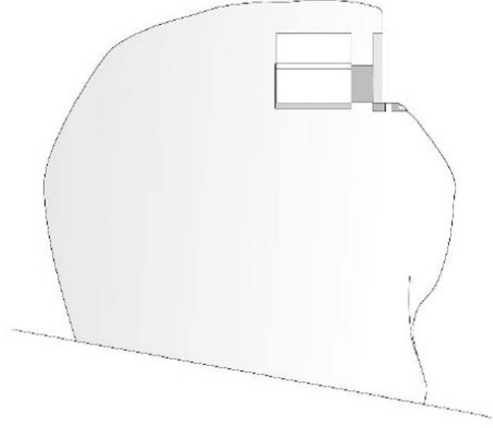

Fig. 7.

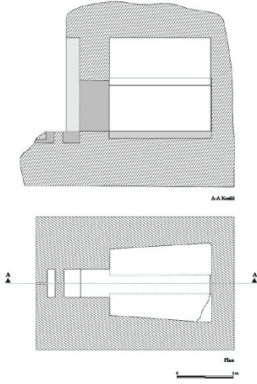

Fig. 8.

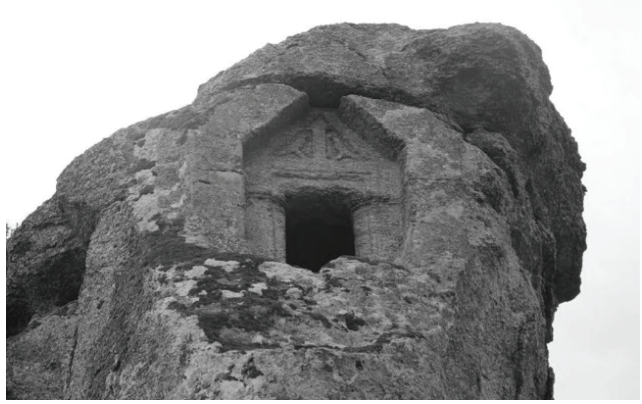
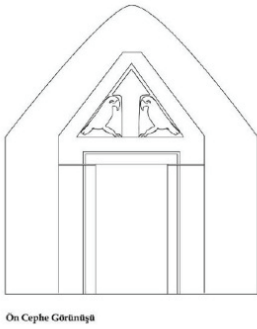
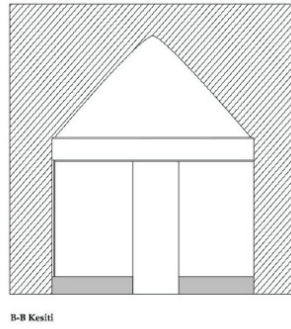

Fig. 9.

Ön Cephe Görünüşü

B-B Kesiti

Fig. 10.

Fig. 11.

Fig. 12.

Fig. 13.

Fig. 14.

Fig. 15.

Fig. 16.

Fig. 17.